O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI JIZZAX FILIALI

ISSN 2181-3884

ZAMONAVIY ILMIY-TEXNIK TADQIQOTLAR

xalqaro jurnali

Vol. 2 No. 3

2026

International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research

Volume 2 Issue 3
2026

Zamonaviy ilmiy-texnik tadqiqotlar xalqaro jurnali

3-son
2026

Международный журнал современных научно-технических исследований

Том 2 Выпуск 3
2026

MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI

Xalqaro ilmiy-elektron jurnali

Tahrir kengashi raisi:

P.f.d., prof., O.X. Turakulov

Bosh muharrir:

A.A. Abdumalikov

Tahrir kengashi mas’ul kotibi:

D.M. Jomurodov

Tahririyat hay’ati:

1. B.f.d., prof., S. Murodova (O’zMU Jizzax filiali, UZB)
2. P.f.n., prof., S. Usmanov (O’zMU Jizzax filiali, UZB)
3. T.f.n., dos., S. Tavboev (O’zMU Jizzax filiali, UZB)
4. F.f.d., prof., N. Djusupov (O’zDJTU, UZB)
5. T.f.d., dos., S. Ruzimov (TTPU, UZB)
6. P.f.d., prof., G. Lekerova (SKU, KZH)
7. DSc., Ali Coşkan (ASUI, TR)
8. T.f.d., prof., D. Irgasheva (TATU, UZB)
9. T.f.d., prof., I. Siddikov (NRU TIIAME, UZB)
10. T.f.n., dos., S. Eshkabilov (NDU, US)

Zamonaviy ilmiy-texnik tadqiqotlar xalqaro elektron jurnali (International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research) O’zMU Jizzax filiali Kengashining qaroriga asosan tashkil etilib, 2022-yil 9-sentabrda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №038200 raqami bilan ro‘yxatidan o‘tkazilgan, shuningdek davlatlararo standartlar talabi asosida O‘zbekiston Milliy kutubxonasidan jurnal uchun 2181-3884 ISSN raqami olingan.

© “O‘zMU Jizzax filiali” – 2023

Tahririyat manzili:

130100, Jizzax viloyati, Jizzax shahri,
Sh.Rashidov Shox ko‘chasi, 259-uy.

INKLYUZIV TA'LIM HAMDA UYDA YAKKA TARTIBDAGI TA'LIMNING ASOSIY PRINSIPLARI VA KONSEPSIYASI

To'rayev Ro'zibek Ochilovich
Mo'minov Sulton Akbar o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, boshqarma boshlig'i.
O'zbekiston Respublikasi Ta'limni rivojlantirish respublika ilmiy-metodik markazi, bosh mutaxassis.

Annotatsiya.

Mazkur maqolada alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning ta'lim olish huquqini ta'minlashning zamonaviy yondashuvlari, inklyuziv ta'lim hamda uyda yakka tartibdagi ta'limning mazmun-mohiyati, asosiy prinsiplari va o'zaro bog'liqligi tahlil qilinadi. Tadqiqotda teng imkoniyatlarni ta'minlash, kamsitmaslik, bolaning individual xususiyatlari va ehtiyojlarini hisobga olish, ta'lim muhitini moslashtirish hamda pedagogik qo'llab-quvvatlash masalalariga alohida e'tibor qaratiladi. Inklyuziv va uyda yakka tartibdagi ta'limning maqsad va vazifalari qiyosiy tahlil qilinib, ularning umumiy jihati bolaning individual imkoniyatlaridan kelib chiqib, sifatli ta'lim olishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishdan iborat ekanligi asoslab beriladi. Shuningdek, xalqaro tadqiqotlarda ilgari surilgan inson huquqlariga asoslangan, individual ehtiyojlarni hisobga oluvchi va ta'limdagi to'siqlarni bartaraf etishga qaratilgan yondashuvlarning milliy ta'lim amaliyoti bilan uyg'unligi yoritiladi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, uyda yakka tartibdagi ta'lim, alohida ta'lim ehtiyojlari, teng imkoniyat, ta'lim olish huquqi, individual yondashuv, individual ta'lim ehtiyojlari, kamsitmaslik, ta'limdagi to'siqlar, pedagogik qo'llab-quvvatlash, ta'lim muhitini moslashtirish, individual ta'lim, ijtimoiy ishtirok, bolaning manfaatlari, maxsus pedagogik yordam.

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ И КОНЦЕПЦИЯ ИНКЛЮЗИВНОГО И ИНДИВИДУАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ НА ДОМУ

Тураев Рузибек Очилович
Муминов Султон Акбар угли

Министерство дошкольного и школьного образования Республики Узбекистан, начальник управления.
Республиканский научно-методический центр развития образования Республики Узбекистан, главный специалист.

Аннотация.

В статье анализируются современные подходы к обеспечению права на образование детей с особыми образовательными потребностями, сущность и содержание инклюзивного и индивидуального обучения на дому, их основные принципы и взаимосвязь. Особое внимание уделяется обеспечению равных возможностей, недопущению дискриминации, учёту индивидуальных особенностей и потребностей ребёнка, адаптации образовательной среды и педагогическому сопровождению. Проведён сравнительный анализ целей и задач инклюзивного и индивидуального обучения на дому и обосновано, что их общей основой является создание необходимых условий для получения ребёнком качественного образования с учётом его индивидуальных возможностей. Также рассматривается соответствие национальной образовательной практике подходов, представленных в международных исследованиях и основанных на правах человека, учёте индивидуальных потребностей и устранении барьеров в образовании.

Ключевые слова: инклюзивное образование, индивидуальное обучение на дому, особые образовательные потребности, равные возможности, право на образование, индивидуальный подход, индивидуальные образовательные потребности, недискриминация, барьеры в образовании, педагогическое

сопровождение, адаптация образовательной среды, индивидуальное обучение, социальное участие, интересы ребёнка, специальная педагогическая помощь.

KEY PRINCIPLES AND CONCEPT OF INCLUSIVE EDUCATION AND INDIVIDUAL HOME-BASED EDUCATION

To‘rayev Ro‘zibek Ochilovich
Mo‘minov Sulton Akbar o‘g‘li

Ministry of Preschool and School Education of the Republic of Uzbekistan, Head of Department.
Republican Scientific and Methodological Center for Education Development of the Republic of Uzbekistan, Chief Specialist.

Abstract.

This article analyzes contemporary approaches to ensuring the right to education of children with special educational needs, as well as the essence, content, key principles, and interrelationship of inclusive education and individual home-based education. Particular attention is paid to ensuring equal opportunities, non-discrimination, consideration of the child’s individual characteristics and needs, adaptation of the educational environment, and pedagogical support. The goals and objectives of inclusive and individual home-based education are comparatively analyzed, demonstrating that their common foundation is the creation of appropriate conditions for children to receive quality education in accordance with their individual abilities. The article also examines the alignment of national educational practices with approaches proposed in international research that are based on human rights, responsiveness to individual needs, and the removal of barriers to education.

Keywords: inclusive education, individual home-based education, special educational needs, equal opportunities, right to education, individual approach, individual educational needs, non-discrimination, barriers to education, pedagogical support, adaptation of the educational environment, individual education, social participation, best interests of the child, special pedagogical support.

Kirish. Ta’lim olish huquqini ta’minlash insonning konstitutsiyaviy huquqlaridan biri bo‘lib, alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalar uchun ushbu huquqni amalda ro‘yobga chiqarish ta’lim tizimining muhim vazifalaridan hisoblanadi. Shu jihatdan ta’lim jarayonini bolaning individual xususiyatlari, imkoniyatlari va ta’lim ehtiyojlariga mos tashkil etish inklyuziv ta’lim siyosatining asosiy yo‘nalishlaridan biridir.

O‘zbekiston Respublikasida mazkur yo‘nalishning huquqiy asoslari **Konstitutsiya** hamda **“Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun** bilan mustahkamlangan. Qonunchilikda alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalar uchun inklyuziv ta’limni tashkil etish, ularning ta’lim olish imkoniyatlarini ta’minlash va ta’lim jarayonini individual ehtiyojlardan kelib chiqib tashkil etishning huquqiy asoslari belgilangan.

Xususan, **“Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun**ning 20-moddasida inklyuziv ta’lim alohida ta’lim ehtiyojlari va individual imkoniyatlarning xilma-xilligini hisobga olgan holda ta’lim oluvchilar uchun teng imkoniyatlarni ta’minlashga yo‘naltirilgan ta’lim sifatida belgilangan.

Mazkur huquqiy yondashuv O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 2020-yil 13-oktabrdagi PQ–4860-son qarori bilan yangi bosqichga olib chiqildi. Qaror bilan “2020–2025-yillarda xalq ta’limi tizimida inklyuziv ta’limni rivojlantirish konsepsiyasi” va uni amalga oshirish bo‘yicha yo‘l xaritasi tasdiqlanib, inklyuziv ta’limni bosqichma-bosqich rivojlantirish, alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarni umumiy ta’lim tizimiga jalb etish, ular uchun moslashtirilgan ta’lim sharoitlarini yaratish hamda pedagogik kadrlar salohiyatini oshirish kabi ustuvor yo‘nalishlar belgilandi.

Ushbu konseptual yondashuvning amaliy mexanizmlari O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to‘g‘risida”gi 2021-yil 12-oktabrdagi 638-son qarori bilan yanada aniq belgilandi. Qarorning 1-ilovasida Umumiy o‘rta ta’lim tashkilotlarida inklyuziv ta’limni tashkil etish tartibi to‘g‘risidagi nizom, 4-ilovasida esa jismoniy, aqliy, sensor yoki ruhiy nuqsonlari bo‘lgan, shuningdek, uzoq vaqt davolanishga muhtoj bo‘lgan bolalarga uyda yakka tartibda ta’lim berish tartibi to‘g‘risidagi nizom tasdiqlangan.

Inklyuziv ta’lim to‘g‘risidagi nizomda inklyuziv ta’lim alohida ta’lim ehtiyojlari va individual imkoniyatlarning xilma-xilligini hisobga olgan holda teng imkoniyatlarni ta’minlashga qaratilgan ta’lim sifatida belgilangan.

Shuningdek, uni tashkil etishda insonparvarlik, umuminsoniy qadriyatlar, bag‘rikenglik va oshkoralik tamoyillariga, bolaning yoshi, individual xususiyatlari va rivojlanish darajasiga mos shart-sharoitlar yaratishga urg‘u

beriladi.

Nizomda individual ta'lim dasturlarini ishlab chiqish va maxsus pedagoglar hamda tyutorlar orqali qo'llab-quvvatlash mexanizmlari ham nazarda tutilgan.

Shu bilan birga, uyda yakka tartibda ta'lim berish to'g'risidagi nizom ta'lim tashkilotiga qatnashish imkoniyati cheklangan bolalarning ta'lim olish huquqini ta'minlashga xizmat qiluvchi alohida mexanizmni belgilaydi. Unda uyda yakka tartibda ta'lim berishning asosiy maqsadi o'quvchilarning ta'lim olish huquqini ta'minlash va buning uchun zarur sharoitlarni yaratish ekani belgilangan. Mazkur ta'lim shaklini tashkil etishda bolaning sog'lig'i, ta'lim ehtiyoji, ota-onalar bilan hamkorlik, o'quv dasturlari va ta'lim jarayonini boshqarish masalalari tartibga solingan.

2024-yil 25-yanvardagi 46-son qaror bilan psixologik-tibbiy-pedagogik komissiyalar faoliyatining takomillashtirilishi ham mazkur tizimning muhim tarkibiy qismidir. Ushbu mexanizm alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning individual imkoniyatlarini baholash va ularning tegishli ta'lim sharoitlariga yo'naltirilishini tartibga soladi. Shu asosda ta'lim shaklini belgilashda bolaning ehtiyojlari va imkoniyatlarini hisobga olish tamoyili kuchaytirilgan.

Xalqaro tajribada ham inklyuziv ta'lim bolani mavjud ta'lim tizimiga moslashtirish bilan cheklanmay, ta'limdagi to'siqlarni aniqlash va bartaraf etish, ta'lim muhitini moslashtirish, individual ehtiyojlarni hisobga olish va bolaning ta'lim jarayonidagi faol ishtirokini ta'minlashga asoslanadi. Shu nuqtayi nazardan, O'zbekistonda shakllangan inklyuziv ta'lim va uyda yakka tartibdagi ta'lim mexanizmlarini bolaning ta'lim olish huquqini individual ehtiyojlariga mos sharoitlarda ta'minlashning o'zaro bog'liq pedagogik mexanizmlari sifatida ilmiy jihatdan tahlil qilish dolzarbdir.

Asosiy qism

Inklyuziv ta'limning konseptual asosini teng imkoniyat, kamsitmaslik, individual yondashuv, faol ishtirok, ta'lim muhitini moslashtirish va uzluksizlik prinsiplari tashkil etadi. Mazkur prinsiplar alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning ta'lim olish huquqini amalda ta'minlashga qaratilgan yagona pedagogik yondashuvni ifodalaydi.

Bunda bolaning jismoniy, aqliy, sensor yoki boshqa individual xususiyatlari uning ta'lim olish imkoniyatlarini cheklovchi omil bo'lmasligi, aksincha, ta'lim mazmuni, metodlari, baholash usullari va pedagogik yordam shakllari bolaning rivojlanish darajasi va ehtiyojlariga moslashtirilishi lozim. Shu jihatdan inklyuziya faqat bolaning ta'lim tashkilotiga qabul qilinishi bilan emas, balki uning ta'lim jarayonidagi faol ishtiroki, tengdoshlari bilan muloqoti, ijtimoiylashuvi va ta'lim natijalariga erishishi bilan belgilanadi.

Uyda yakka tartibdagi ta'lim esa ta'lim tashkilotiga muntazam qatnashish imkoniyati cheklangan bolalarning ta'lim olish huquqini ta'minlashga xizmat qiluvchi muhim ta'lim shaklidir. Uning pedagogik mohiyati o'quv jarayonini bolaning sog'lig'i, rivojlanish xususiyatlari, o'quv imkoniyatlari va individual ehtiyojlaridan kelib chiqib tashkil etishdan iborat.

Shu sababli uyda yakka tartibdagi ta'limni faqat o'quv dasturini o'zlashtirish vositasi sifatida emas, balki bolaning intellektual, kommunikativ, ijtimoiy va mustaqil faoliyatini qo'llab-quvvatlovchi individual pedagogik mexanizm sifatida baholash lozim. Bunda bolaning tengdoshlari bilan muloqoti, ijtimoiylashuvi va jamiyat hayotidagi ishtirokini imkon qadar saqlab qolish ham muhim pedagogik vazifa hisoblanadi.

O'zbekistonda mazkur yondashuvlarni amaliyotga joriy etish jarayoni izchil rivojlanmoqda. Xususan, Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi hamda Yaponiya xalqaro hamkorlik agentligi (JICA) hamkorligida 2021–2024-yillarda amalga oshirilgan **"O'zbekistonning maktabgacha ta'lim tizimida inklyuziv ta'lim amaliyotini kuchaytirish"** loyihasi doirasida pedagoglarning malakasini oshirish, trener va mentorlarni tayyorlash, shuningdek, inklyuziv ta'limning metodik asoslarini takomillashtirish bo'yicha ishlar amalga oshirildi. Loyiha doirasida alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning individual ehtiyojlari, qiziqishlari, qobiliyatlari va rivojlanish xususiyatlarini hisobga oluvchi individual ta'lim dasturlarini ishlab chiqish bo'yicha ham amaliy tajriba shakllantirildi.

Individual ta'lim rejasini ishlab chiqish uchun tajriba-sinov ishlari Toshkent shahar Bektemir tumani 290-sonli umumta'lim maktabida 2-"G" sinf o'quvchisi Eshqobulov Hayotbek hamda inklyuziv ta'lim sinfi o'qituvchisi Xasanova Gulnoza ishtirokida olib borildi.

O'zbekiston Respublikasi Ta'limni rivojlantirish respublika ilmiy-metodik markazi direktorining "Inklyuziv ta'limda alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun individual rivojlantirish dasturlarini ishlab chiqish va joriy etish bo'yicha yo'riqnomani tasdiqlash to'g'risida"gi 2025-yil 24-martdagi 15-son buyrug'i bilan "Inklyuziv ta'limda alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun individual rivojlantirish dasturlarini ishlab chiqish va joriy etish bo'yicha yo'riqnoma", "Inklyuziv ta'limda alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun individual rivojlantirish dasturi", "Inklyuziv ta'limda alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun individual ta'lim dasturi namunasi" tasdiqlandi.

Mazkur yo'riqnoma Yaponiyaning "Yaponiya Kokushikan universiteti Adabiyot fakulteti" hamda "Yaponiya xalqaro taraqqiyot markazi" xulosalari asosida ishlab chiqildi.

Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining 2025-yil 1-apreldagi 04-39-1463-sonli xati bilan amaliyotga tavsiya etildi.

Mazkur yo'nalishning keyingi rivoji sifatida individual rivojlantirish dasturlarini ishlab chiqish va joriy etish bo'yicha metodik mexanizmlar takomillashtirildi. 2025-yilda individual rivojlantirish dasturi va individual ta'lim dasturining namunaviy shakllari amaliyotga joriy etilib, bunda bolaning ehtiyojlarini aniqlash, qisqa va uzoq muddatli maqsadlarni belgilash, mos o'quv usullari va yordamchi vositalarni tanlash, ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish hamda natijalarni muntazam monitoring qilishga ustuvor ahamiyat berildi. Bu jarayon inklyuziv ta'limda asosiy e'tiborning oddiy

qamrovdan individual pedagogik qo'llab-quvvatlash va rivojlanish natijasiga bosqichma-bosqich o'tayotganini ko'rsatadi.

Inklyuziv ta'lim qamrovining dinamikasi ham mazkur jarayonni tasdiqlaydi.

2021/2022-o'quv yilida **31 ta** umumiy o'rta ta'lim maktabida **87 nafar** alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchi inklyuziv ta'limga jalb etilgan;

2022/2023-o'quv yilida **195 ta** maktabda **504 nafar**;

2023/2024-o'quv yilida **415 ta** maktabda **736 nafar**;

2024/2025-o'quv yilida **947 ta** maktabda **1 948 nafar** o'quvchi qamrab olindi.

2025/2026-o'quv yilida esa inklyuziv ta'lim joriy etilgan maktablar soni **2 610 taga**, unda ta'lim olayotgan alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar soni **6 800 nafarga** yetdi.

Shu bilan birga, uyda yakka tartibdagi ta'lim ham amaliyotda muhim o'rin tutmoqda. Masalan, 2025/2026-o'quv yilida respublika bo'yicha **jami 17 069 nafar** o'quvchi uyda yakka tartibda ta'lim olayotgani qayd etilgan.

Mazkur uyda ta'lim olayotgan o'quvchilarning ayrimlarini inklyuziv ta'limga yo'naltirish bo'yicha ham ishlar olib borilayotgani e'tiborga loyiq.

Jumladan, Ijtimoiy himoya milliy agentligi, Sog'liqni saqlash vazirligi hamda Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining tuman (shahar) bo'limlari tomonidan olib borilgan o'rganishlar natijasida **2 290 nafar** o'quvchi ommaviy sinflarga, **3 788 nafar** o'quvchi esa inklyuziv ta'lim sinfiga chiqish istagini bildirgan.

Bu uyda ta'limni bolaning ta'lim tizimidan ajratib qo'yuvchi yakuniy shakl sifatida emas, balki bolaning ehtiyojlari va imkoniyatlari o'zgarishiga qarab qayta ko'rib chiqilishi mumkin bo'lgan ta'lim mexanizmi sifatida qarash zarurligini ko'rsatadi.

Shunday qilib, inklyuziv va uyda yakka tartibdagi ta'lim tashkiliy jihatdan turlicha bo'lsa-da, ularning markazida **bolaning individual ehtiyojlari, manfaatlari va ta'lim olish huquqini ta'minlash** g'oyasi turadi. Ularning samaradorligini baholashda ta'lim shaklining o'zidan ko'ra uchta asosiy mezon — **ta'limga kirish, ta'lim jarayonidagi faol ishtirok va ta'lim natijalariga erishish** ustuvor bo'lishi lozim.

Shu asosda **"bolaning individual ta'lim ehtiyojiga mos ta'lim"** konsepsiyasini taklif etish mumkin.

Mazkur konsepsiyaning asosiy g'oyasi — **bola mavjud ta'lim shakliga moslashtirilmasligi, aksincha, ta'lim shakli bolaning ehtiyojlari va imkoniyatlariga moslashtirilishi** kerakligidir. Bunday yondashuv inklyuziv va uyda yakka tartibdagi ta'limni yagona pedagogik tizim doirasida ko'rib chiqish, ta'lim shaklini bolaning individual ehtiyojidan kelib chiqib belgilash hamda zarurat tug'ilganda uni qayta ko'rib chiqish imkonini beradi.

Zamonaviy ta'limning asosiy mezoni bolaning qayerda ta'lim olayotgani emas, balki uning ta'lim olish huquqi, ta'limdagi faol ishtiroki va individual rivojlanishi qay darajada ta'minlanayotganidir.

Xulosa

Inklyuziv ta'lim hamda uyda yakka tartibdagi ta'limni tashkil etishning asosiy maqsadi alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning **ta'lim olish huquqi, teng imkoniyatlari va individual rivojlanishini ta'minlash**dan iborat. Tahlil shuni ko'rsatadiki, ushbu ta'lim shakllari tashkiliy jihatdan farq qilsa-da, ularning pedagogik asosi umumiy — bolaning individual ehtiyojlarini aniqlash, ta'lim muhitini moslashtirish, zarur pedagogik qo'llab-quvvatlashni ta'minlash va ta'limdagi faol ishtirokini qo'llab-quvvatlashdir.

Shu bois inklyuziv va uyda yakka tartibdagi ta'limni qarama-qarshi shakllar sifatida emas, balki **bolaning individual ta'lim ehtiyojiga mos ta'limni ta'minlovchi o'zaro bog'liq mexanizmlar** sifatida rivojlantirish maqsadga muvofiq. Bunda ta'lim shaklini tanlashda bolaning **ta'limga kirishi, ta'lim jarayonidagi ishtiroki va erishayotgan natijalari** asosiy mezon bo'lishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. *O'*zbekiston *Respublikasi Konstitutsiyasi.* – Toshkent, 2023. – Elektron manba
2. O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi O'RQ-637-son "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Elektron manba
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktabrdagi PQ-4860-son "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori. – Elektron manba
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktabrdagi 638-son "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"gi qarori. – Elektron manba
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 25-yanvardagi 46-son "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning ta'lim olishlarini tashkil etish va ularni reabilitatsiya qilish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori.
6. UNESCO. *Inclusion and Education: All Means All. Global Education Monitoring Report 2020.* – Paris: UNESCO, 2020. – Electronic source
7. UNICEF Uzbekistan. *Legislation and Policy Review of Inclusive Education in Uzbekistan.* – Tashkent: UNICEF, 2018. – Electronic source

8. UNICEF, UNDP, UNESCO, UNFPA, WHO. *Situation Analysis on Children and Adults with Disabilities in Uzbekistan.* – Tashkent, 2019. – Electronic source
9. UNICEF. *Curriculum Reform to Meet the Individual Needs of Students (Uzbekistan).* – 2020. – Electronic source
10. JICA. *Project for Strengthening Practice of Inclusive Education in Preschool Education (SPISE-UZB).* – Uzbekistan, 2021–2024. – Electronic source
11. JICA. *Results from "Project for Strengthening Practice of Inclusive Education in Preschool Education".* – 2024. – Electronic source
12. Mo'minov S., Xudoyberdiyev U. Inklyuziv ta'limda individual ta'lim dasturi // *INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY: ilmiy-nazariy va metodik jurnal.* – 2026. – T. 3, № 10 (1). – Elektron manba
13. Mo'minov S. Inklyuziv ta'lim tizimida zamonaviy rahbarlik modeli: ta'lim muassasasi direktori faoliyati // *Science Time Journal.* – 2026. – Vol. 4, No. 3/2. – Elektron manba